

Tunceli Kentinin Yeri Neden Değişmeli? Yeni Bir Lokasyon Önerisi

Why Should the Location of Tunceli City Be Changed? A Proposal for a New Settlement

ÖZ

Tunceli 1935 yılında vilayet haline getirilmiştir. 1937 yılında Kalan kazası kurulmuş ve bu yeni vilayetin idari merkezi yapılmıştır. 1952 yılında “Kalan” kazasının adı Tunceli olarak değiştirilmiştir. Tunceli bütünüyle bir Cumhuriyet kentidir. Kentin kuruluşu, yamaçlarında köy yerleşimi bulunan dar ve “boş” bir plato alanına bazı resmi yapıların inşasıyla başlamıştır. Zamanla memur lojmanları ve halkın iskânıyla nüfuslanan yerleşme, kısa sürede kasaba büyüklüğüne ulaşmıştır. Bu bağlamda Tunceli kentinin kuruluş yerinin belirlenmesinde kentleşme hedeflerinden ziyade konjonktürel nedenler etkili olmuştur. Kent yerleşimi zaman içinde genişlemiş ve kuruluş yerinden taşmıştır. Günümüzde kent 8 mahallesiyle 27 km²’lik bir alanda yayılış göstermektedir. Nüfusu 36 bin kişidir (2023). Kent, topografik engeller nedeniyle büyük ölçüde riskli zeminler üzerinde gelişmektedir. Zaman zaman gerçekleşen kütle hareketleri ve Yedisu Fayı’nın yakın vadede üretmesi beklenen yıkıcı deprem, yerleşmeleri tehdit etmektedir. Kent yerleşimi, beklenen deprem ve kentleşmeyi olumsuz etkileyen topografyası nedeniyle 15 km kadar güneye, Yeniköy mevkiine taşınmalıdır. Yeniköy mevki 87 km² kadar alanıyla sağlıklı bir kentsel yapılaşma için jeolojik, topografik ve ulaşım altyapısı açısından oldukça elverişli özelliklere sahiptir. Bu çalışma mevcut kent yerleşmesinin bulunduğu yer nedeniyle karşı karşıya olduğu sorunları ve önerilen yeni kent alanının niteliklerini belirleyerek, kentin geleceğine ilişkin bir vizyon oluşturmaya amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tunceli, deprem, yerleşme, yer değiştiren yerleşmeler

ABSTRACT

Tunceli became a province in 1935. Then, in 1937, Kalan district was established and made the administrative center of this new province. In 1952, Kalan was renamed Tunceli. The city was developed during the Republican era, beginning with the construction of official buildings on a narrow plateau, surrounded by village settlements on the slopes. Over time, with government housing and local residents moving in, the settlement grew rapidly into a town. The city's location was chosen due to political circumstances rather than urban planning goals. As the city expanded beyond its original site, with its eight neighborhoods, it now spreads over an area of 27 km² and has a population of 36,000 (2023). However, due to topographic barriers, the city has developed on unstable ground, facing threats from occasional landslides and the potential for a destructive earthquake from the Yedisu Fault. Considering the expected earthquake and topography that adversely affects urbanization, the city settlement should be moved 15 km south to Yeniköy. With an area of 87 km², the Yeniköy area has very favorable geological, topographical and transportation infrastructure for a healthy urban settlement. This study aims to offer a vision for the city's future by exploring the problems associated with Tunceli's current location and evaluating the potential of the proposed site.

Keywords: Tunceli, earthquake, settlement, relocated settlements

Giriş

Yerleşme coğrafyası açısından; yerleşilen yer, neolitik öncesinde bir mağara yerleşimi veya modern dünyanın gelişmiş bir metropolü de olsa, genellikle o çevrenin yerleşmeye en uygun noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda tarih boyunca yerleşim yerlerinin seçiminde “optimal” bir rasyonaliteden söz etmek mümkündür. Özellikle tarihi dönemlerde yerleşim birimlerinin kuruluş yerinin gerekçelerini topografik uygunluk, su kaynakları, iklimatik elverişlilik, güvenlik avantajı ve tarımsal üstünlükler oluştururdu. Ayrıca yerleşmenin konumlandığı çevrenin tarihi ve mikro coğrafi özellikleri ile sit ve situasyonunu da yine bu çerçevede düşünmek gerekmektedir. Ancak yerleşmelerin yer seçiminde bu kriterler esas olsa da, Tuncel’e göre kentin kuruluşunda bu faktörlerden yalnızca biri dikkate alınmışsa, bu biricik faktör sonraki dönemlerde kentin gelişimi ve yaşaması için yetersiz kalabilmektedir (Tuncel, 1977, s. 121). Başka bir anlatımla, yerleşmenin kuruluş yeri seçiminde esas alınan kriter, zaman içerisinde değişen şartlar nedeniyle önemini yitirebilir. Bu kez yeni gelişen süreçlere bağlı olarak yerleşmenin bulunduğu yerin değişmesi gerekir. Tunçdilek’e göre, yerleşim birimleri kurulurken coğrafi faktörlerin yeterince değerlendirilememesi, daha kuruluşunda o yerleşim birimini sağlıklı hale getirir. Bu sağlıklı yerleşmeler de kısa sürede fonksiyonlarını yitirip yok olabilirler (Tunçdilek, 1986, s. 4). Yerleşmelerin yok oluşu bazen yerleşmelerin yerlerinin değişmesi nedeniyle gerçekleşir. Yer değiştiren yerleşmelerin en dikkat çekici olanı ise kapladıkları alan ve nüfus büyüklükleri itibarıyla kent yerleşmeleridir.

Bülent GÜNER¹
Onur KIRBOĞA¹
Zeynel ÇILGIN¹

¹Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Coğrafya Bölümü, Tunceli, Türkiye

Geliş Tarihi/Received 29.11.2024
Kabul Tarihi/Accepted 25.06.2025
Yayın Tarihi/Publication 30.06.2025
Date

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Bülent GÜNER

E-mail: bguner@munzur.edu.tr

Cite this article:

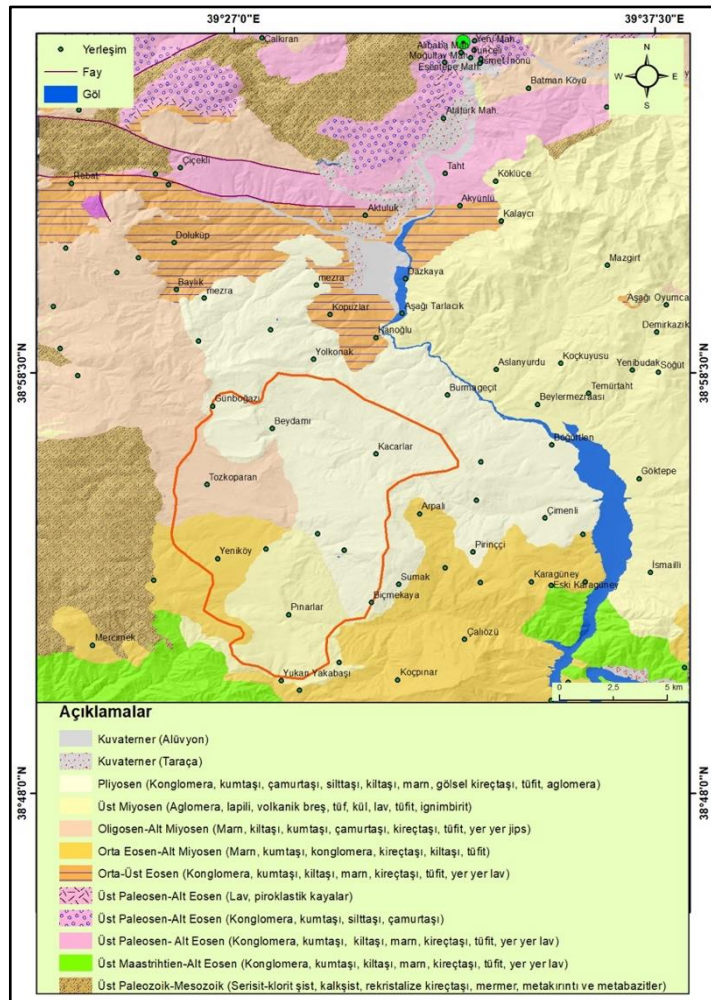
Güner, B., Kırboğa, O., & Çılgin, Z. (2025). Why should the location of Tunceli city be changed? A proposal for a new settlement. *Eastern Geographical Review*, 30(53), 126-136.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Şekil 3

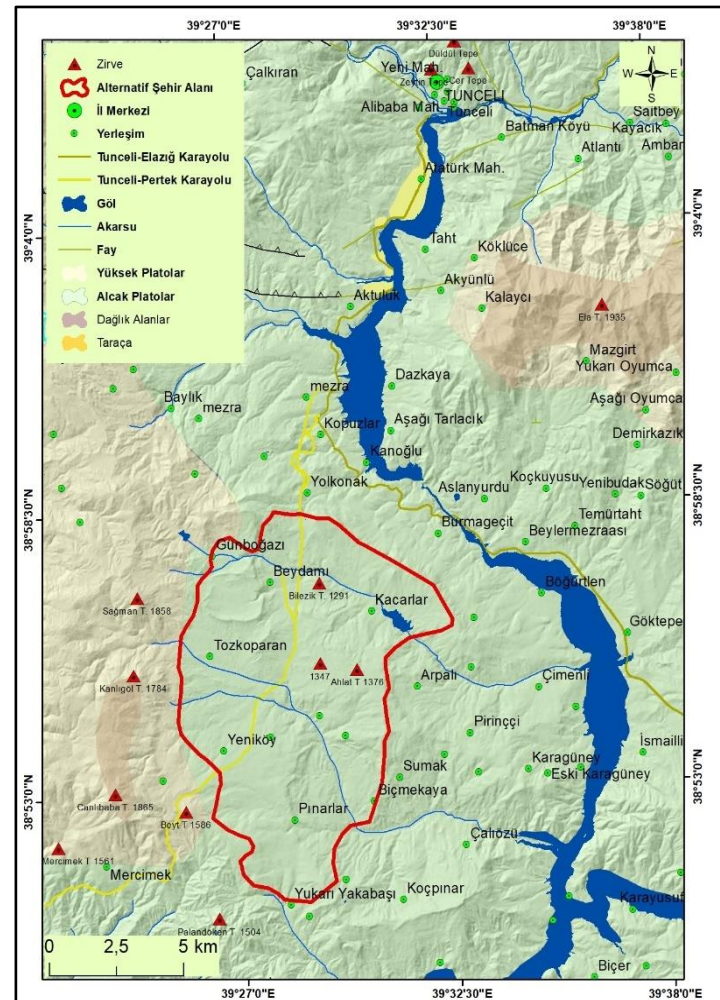
Tunceli Kenti ve Yakın Çevresinin Jeoloji Haritası (MTA Verileri).

Tunceli'nin yerleşim sahası, Munzur ve Pülümür Çayı ve bunların kolları tarafından derince yarılmış tepelik alanlar, yüksek ve alçak plato yüzeyleri ile akarsu taraça ve taşkın ovası birimleri ile temelde akarsular tarafından şekillendirilen yer şekillerini içermektedir (Çılğın, 2020, s. 341; Esen, 2021, s. 118), (Şekil 4). Başka bir deyişle kentin jeomorfolojik gelişiminde en baskın süreç akarsu etkinliğidir. Bununla birlikte, derin şekilde yarılan vadi yamaçları ve yüksek eğimli yüzeylerde litolojinin de elverişli olduğu kesimlerde düşme, kayma ve akma türünden kütle hareketleri topografyayı şekillendiren başka bir etkidir. Çevresinde yer alan Erzincan (376 mm) ve Elazığ (420 mm)'a oranla daha yüksek yağış alan Tunceli (873 mm) (MGM, 1960-2023) gerek flüvyal etkinlik, gerekse de kütle hareketleri için gerekli olan enerjiyi temin eder. Yüksek tepelik üniteler, derince yarılmış plato yüzeyleri ve yüksek eğimli yamaçlar yerleşmeyi sınırlamakta olup, nispeten düşük eğim değerlerine sahip alçak plato, az eğimli vadi yamaçları ve taraçalar üzerinde yayılış gösteren kentin maksimum gelişim sınırına ulaşması ve buralarda jeolojik-jeomorfolojik problemler nedeniyle alternatif kent yerleşim yerlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Şekil 4

Tunceli Kenti ve Yakın Çevresinin Genel Jeomorfolojik Özellikleri.

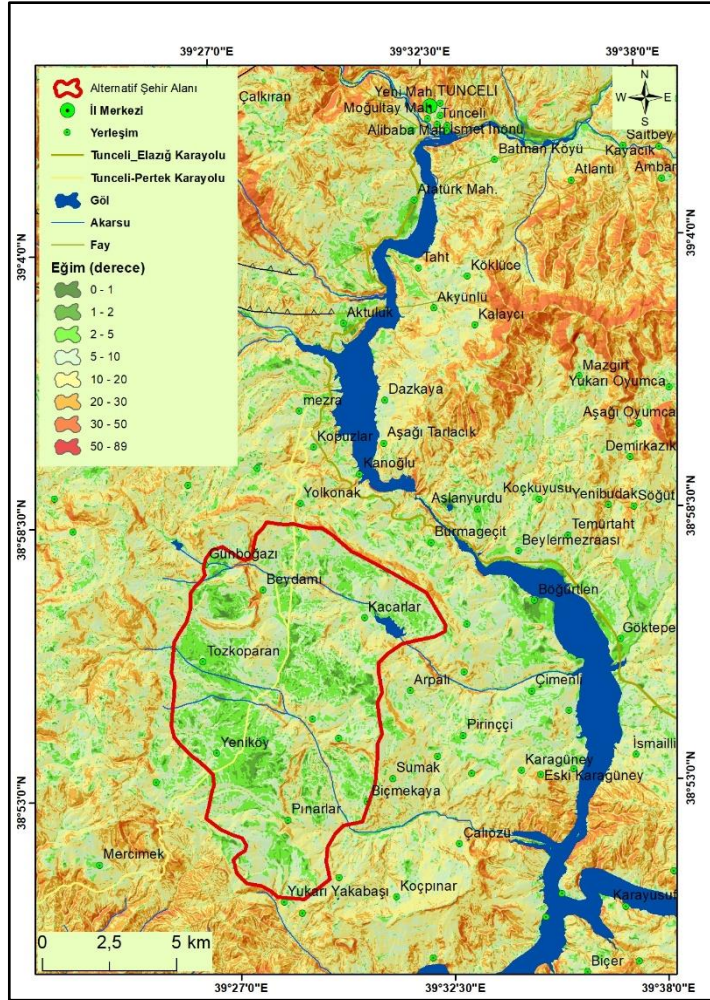
Kentin zemin özelliklerine bakıldığında Moğultay, Alibaba, Yeni Mahalle, Esentepe ile Cumhuriyet mahallelerinin yüksek kesimlerinin bulunduğu zeminin Üst Paleosen - Alt Eosen yaşlı konglomera, kumtaşı, kiltası, marn, kireçtaşı, tüfit, yer yer lav birimlerinden oluşan litolojiye sahip olduğu görülür. Atatürk, Cumhuriyet ve İnönü mahallelerinin alçak kesimleri ise traverten taraçası ve alüvyon gibi Kuvaterner birimlerden oluşan zemin özelliklerine sahiptir. Kentin yeni gelişim ekseninde bulunan ve yaklaşık 22 bin nüfusu barındıran Atatürk Mahallesi'ndeki yerleşim birimlerinin daha çok pekleşmemiş (konsolide olmayan) alüvyal dolgu üzerinde kurulduğu görülür. Zemin özellikleri itibarıyla Atatürk Mahallesi'nin yıkıcı bir depremde etkilenme potansiyeli daha yüksektir. Başta Yeni Mahalle, Esentepe ve Alibaba mahalleleri olmak üzere, olası bir depremde kaynaklı kaya düşmesi, toprak kayması, heyelan gibi kütle hareketlerinin etkileri daha fazla görülecektir.

Tunceli kenti biri kuzeybatıdan (Munzur) diğeri kuzeydoğudan (Pülümür) uzanan iki vadi sisteminin birleştiği noktada kurulmuş ve sonrasında güneye doğru tek bir vadi sistemi olarak uzanan oluk doğrultusunda gelişimini sürdürmüştür. Vadi sisteminin gerisinde yüksek sırtlarla başlayan eğimli plato yüzeyleri mevcut olup, bu kesimler gerek yükselti gerekse de 20°'yi bulan yüksek eğim değerleri nedeniyle yerleşimi sınırlamaktadırlar (Şekil 5).

Eğim değerlerinin artması marn, silttaşı, çamurtaşı gibi birimlerin bulunduğu kesimlerde başta kayma ve göçme türünden olmak üzere kütle hareketlerini meydana getirmektedir. Atatürk Mahallesi'nde Tunceli Devlet Hastanesi'nin bulunduğu kesim ile 15 Temmuz Şehitler Parkı'nın bulunduğu kesimde bu türden kütle hareketleri sıklıkla meydana gelmektedir.

Şekil 5

Tunceli Kenti ve Yakın Çevresinin Eğim Özellikleri

Beşeri Özellikler

Yörede bulunan Çemişgezek "İn Delikleri" ve Tunceli "Kral Kızı" mağaraları gibi çok sayıda tarih öncesi mağara yerleşmesi ve höyükler, yerleşme tarihinin çok erken dönemlerde başladığını göstermektedir. Nitekim gerçekleştirilen kazılarda, Tunç çağına ait kalıntılara ulaşılmıştır. Tunceli kentinin yaklaşık 15 km güneydoğusunda kalıntıları bulunan Urartulara ait Anbar kalesi M.Ö. 8. yy'a tarihlenmektedir. Yöre, M.Ö. 2000'li yıllardan itibaren İşuvalıların sonrasında Hititlerin, Urartuların, Medlerin, Makedonya Kralı Büyük İskenderin, Kapadokyalıların, Selevkosların ve Bizans'ın egemenliğine geçmiştir. 7. yy'da Müslüman Arapların hâkimiyetine geçen yöre, Müslümanlarla Bizans arasında da birkaç defa el değiştirmiştir. Tunceli ve çevresi 1071 Malazgirt zaferinden itibaren Türklerin idaresine girmiştir. Sonrasında Artuklular, Mengücekliler, Anadolu Selçukluları,

Moğollar, İlhanlılar, Eretna Beyliği ve Akkoyunluların egemenliğinde kalan yöre, Çaldıran Savaşı'nın (1514) ardından Osmanlı İmparatorluğu topraklarına katılmış ve "Dersim" olarak anılmıştır. Özellikle 19. yy'da çeşitli idari değişikliklere uğrayan Dersim, 1845 yılında Erzurum vilayetinden ayrılarak ayrı bir il haline getirilmiş, 1851 yılında Harput'a bağlanmış, 1862'de Mamuretülaziz (Elaziz) vilayetinin kurulmasından sonra da bu vilayetin sancağı yapılmıştır. Hozat kazası, 1881-1920 yılları arasında sancağın idari merkezi haline getirilmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra vilayet yeniden Elazığ'a bağlanmıştır (1925). (Parlı vd., 2017, ss. 347-350), (TAY, 2024), (Sertel, 2012, s. 21), (Yılmazçelik, 1999, ss. 11-18), (Tuğlacı, 1985, ss. 93-143), (Tuncel, 2012).

Özellikle 19. yy'da Dersim yöresinde devlet otoritesinin zayıf düşmesiyle asayiş sorunları artmış, Cumhuriyet dönemine de bu şartlar altında girilmiştir. Bu süreçte Tunceli'de askeri bir müdahale olan "1938 Harekâtı" yaşanmıştır. Bu tarihi olay aynı zamanda kentin kuruluşuna da neden olmuştur. "Tunceli Vilâyeti Kuruluş Kanunu"nun 25 Aralık 1935 yılında kabulüyle yeni ilin resmi kuruluşu gerçekleşmiş ancak idari merkez henüz belirlenmemiştir. "1938 Harekâtı"nın hemen öncesinde 1935-1937 yılları arasında, Munzur Suyu'nun yanı başında, yamaçlarında Mameki köyünün yer aldığı, alçak ve dar bir plato sahası olan "boş alan"da bir askeri kışla inşa edilmiştir. Mameki köyü ve kışla bugünkü Tunceli kentinin ilk yerleşme çekirdeğini oluşturmuştur. Daha sonra diğer resmi binaların inşası ve halkın yerleşimiyle 23 Haziran 1937'de yürürlüğe giren 3223 sayılı Kanunun 1. maddesine göre yeni vilayetin merkezi Mameki köyü olmak üzere "Kalan" kazası kurulmuştur. 1952 yılında çıkan yasayla vilayetin adı merkezi yerleşmeye de verilmiş ve "Kalan" ismi "Tunceli" olarak değiştirilmiştir (Sertel, 2012, s. 18; Taş, 2021, ss. 16-18; Tuncel, 2012).

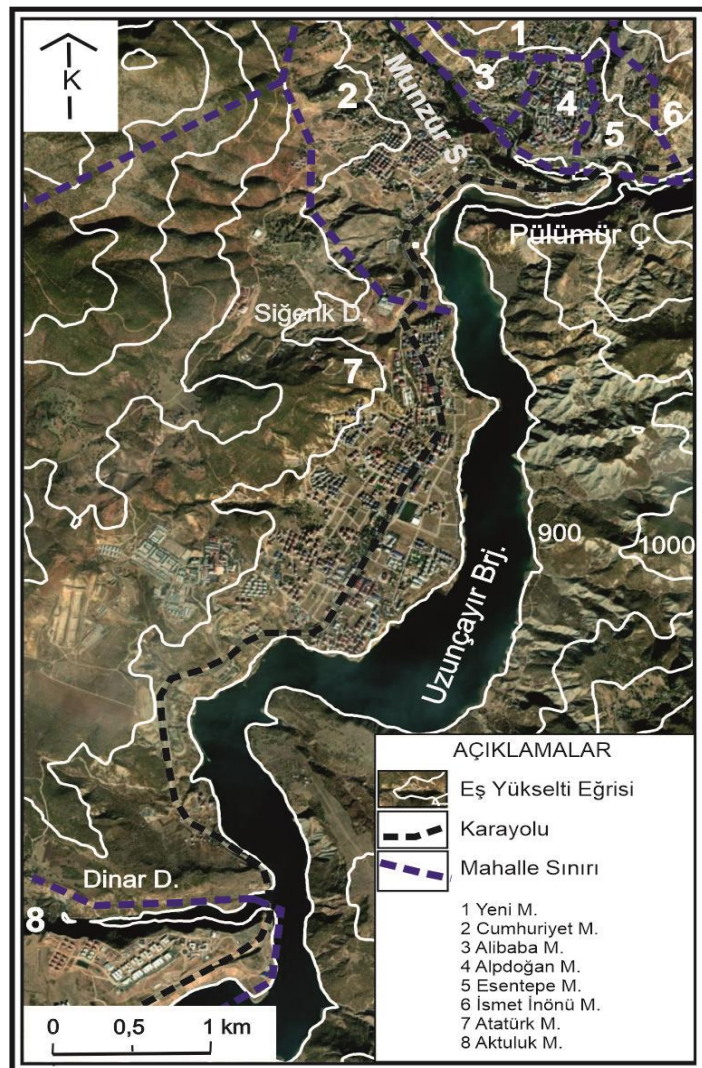
Bir askeri garnizon ve "memur kolonisi" olarak kurulan Tunceli kentinin kuruluş yerinin seçiminde beşeri, doğal ve iktisadi süreçlerden söz etmek güçtür. Bir tarihi vetirenin doğurduğu askeri amaçlı, güvenlik konseptli bir yapılaşmanın, zaman içinde nüfuslanarak kasaba ve kent haline gelmesi söz konusudur. Bu bağlamda Tunceli kentinin kuruluş yeri seçimi tamamen konjektürelidir. Bir "garnizon kenti" olan (Weber, 2000, ss. 84-87) Tunceli'nin kuruluş yerini belirleyen ana etken olan güvenlik kriteri, kuruluşun kısa bir süre sonra ortadan kalksa da, kentin kuruluş yeri netleşmiş ve yapılaşma yaklaşık 1 km²'lik dar plato alanı ve yamaçlarında yayılmaya devam etmiştir.

Şehir ve kasabaların büyümesinde lokasyon etkeni olan "sit", bir şehrin işgal ettiği yerin fiziksel niteliklerini ifade eder. Onun bir kıyı ovasında mı, vadide mi, platonun kenarında mı ya da bir adada mı yer aldığını açıklar. Paris şehri de Venedik gibi ilk kuruluşunu bölgesel özellikleri temsil eden situasyonuna göre değil, yerel özellikleri temsil sitine borçludur. (Tümertekin ve Özgüç, 2019, ss. 428-429). Buna göre Tunceli kenti de kuruluşunu tamamen yerel özelliklerini temsil eden "sit"ine borçlu yerleşmelerdendir.

Sarıbeyoğlu 1943-1944 yıllarında "Aşağı Murat" çevresinde gezi / gözlemlerde bulunmuş ve Kalan (Tunceli) kasabasının

kuruluş yıllarına da tanık olmuştur. Bu gözlemlere göre; kasabanın ilk yerleşimcileri Mameki köyü sakinleri ve kışla nüfusedir. O yıllarda Kalan, Munzur Suyu'nun taraçaları üstüne kurulmuş küçük bir kasabadır. Burası Mameki adı verilen küçük bir köyün yeridir ve birkaç memur evi ile askeri binalar bulunmaktadır. Merkezin 1 km batısındaki "Hazik komu mezarası" bir mahalle haline gelmiştir. Kalan, Elazığ'dan Nazimiye ve Pülümür'e gitmekte olan şose üzerinde yer almaktadır (Saribeyoğlu, 1951, s. 80). Kentin ilk kuruluş yeri olan plato, zamanla yerleşme ihtiyacını karşılayamamış ve yerleşmeler Munzur suyunun diğer yakasına sıçramıştır. 1967 yılına kadar Alibaba mahallesinden ibaret bir kasaba olan Tunceli, bu tarihte Cumhuriyet ve Moğultay mahalleleri kurulunca üç mahalleli bir yerleşme haline gelmiştir. Bu mahallelere 1975 yılında üç yeni mahalle (Atatürk, Esentepe, Yeni) daha eklenince mahalle sayısı altıya yükselmiştir. Yakın zamanda İsmet İnönü ve Aktuluk mahallelerinin kurulmasıyla birlikte kentte mahalle sayısı sekize ulaşmıştır (Şekil 6). Tunceli kenti ilin en nüfuslu yerleşimidir. Aynı zamanda Ovacık, Nazimiye, Mazgirt, Pülümür, Çemişgezek, Hozat ve Pertek olmak üzere 7 ilçenin idari merkezidir. (Tuncel, 2012), (TUIKa).

Şekil 6
Tunceli Kenti Yerleşim Haritası.

56 hektar üstüne kurulan Tunceli (Kalan) kasabasının nüfusu,

kuruluşunun hemen ertesinde yapılan ilk sayımda (1940) 837 kişidir. 1950 sayımında 1883 kişiye ulaşan nüfus; 1960 sayımında 3818, 1970'te 9366, 1980'de 12859 olarak kaydedilmiştir. 1990 sayımında nüfus miktarı 25 bin kişiye yaklaşarak dikkat çekici bir artış göstermiş, 2000 sayımında 25041 kişi olarak sayılmış, 2010 yılı verilerinde 26410, 2020 verilerinde 33873 ve 2023'te 36617 kişi olarak tespit edilmiştir (Tablo 1), (Tuncel, 2012), (TUIKa).

Öte yandan son yıllarda kent içinde dikkat çekici bir nüfus hareketliliği göze çarpmaktadır. Kentin ilk yerleşilen kısımlarını temsil eden Moğultay, Cumhuriyet, Yeni, Esenkent ve Alibaba gibi eski mahallelerinde topografik nedenlerle ve zemin sorunlarına bağlı olarak yerleşime uygun alanlar daralmış ve bu mahalleler son yıllarda önemli miktarda nüfus kaybetmiştir. 2013-2023 yıllarını kapsayan 10 yıllık verilere göre eski mahalleler hızla nüfus kaybederken, daha yakın zamanda mahalle haline gelen Aktuluk, İsmet İnönü ve Atatürk mahalleleri ise nüfus kazanmıştır. Bu çerçevede en dikkat çekici olan Atatürk Mahallesi'ndeki büyümedir. Mahalle 2007 yılında kent nüfusunun %30'unu oluştururken, 2013'te %50'sini, 2023 yılında ise %60'ını iskân edecek büyüklüğe ulaşmıştır (Tablo 2), (TUIKb). Bu verilere göre kentin yer değiştirme eğilimi oldukça yüksektir. Nüfus, eski mahalleleri terk ederek yeni bir merkezde toplanmaktadır. Bu yeni merkez jeolojik olarak sorunlu bir zeminde yer almakla birlikte (Sançar, 2023), eğimin ve yükseltinin azaldığı, ulaşımın daha kolaylaştığı, eski mahallelerdeki yoğunluğun azaldığı, geniş bulvar ve sokakları ile orta sınıf tüketim kalıplarının yaygın olduğu, modern şehirciliğin niteliklerini yansıtmaktadır. Bu kentsel niteliğin sağlanmasında Atatürk Mahallesi'nin kuruluş yerinin çevresi ile düşük yükselti amplitüdü ve görece az eğimli genişçe bir plato düzlüğünde yer alması da önemli bir etkidir. Örneğin Alibaba, Alpdoğan, Esentepe gibi birbirlerine komşu eski mahallelerde yerleşim birimleri 900-1150 m. arasında dağılıp gösterirken, Atatürk Mahallesi'nde yerleşmeler 900-1000 m. arasında yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda Göney'in (1984, s. 66) betimlemesi ile kent şakuli yayılışın son sınırlarına gelmiş ve ufki genişlemiştir (Şekil 7, 8).

Tablo 1
Tunceli Kentinin Nüfusu (1940-2023)

Yıllar	Nüfus Miktarı
1940	837
1950	1883
1960	3818
1970	9366
1980	12859
1990	24513
2000	25041
2010	26410
2020	33673
2023	36617

Tablo 2
2007-2023 Dönemi Mahallelere Göre Nüfus Miktarı

Mahalle Adı	2007 Nüfusu	%	2013 Nüfusu	%	2023 Nüfusu	%
Alibaba	3801	14	3019	10	2077	6
Aktuluk	-	-	322	1	1934	5
Atatürk	8272	31	15444	50	22102	60
Cumhuriyet	7169	26	5660	18	5201	14
İ. İnönü	285	1	456	1	1012	3
Moğultay	4116	15	3598	12	2548	7
Esentepe	1769	7	1342	4	983	3
Yeni	1679	6	1206	4	756	2
Toplam	27091	100	31047	100	36617	100

Şekil 7
Yükselti ve Akarsu Vadileri Gibi Topografik Engellerle Sınırlanmış Mahalleler.

Şekil 8
Atatürk Mahallesi Görece Daha Az Eğimli Bir Zeminde Yer almaktadır.

Ekonomik Nedenler

Tunceli kentinin kuruluş yıllarında da yüksek bir ekonomik potansiyel taşımadığı dikkat çekmiştir. Sarıbeyoğlu'nun kurulan bu yeni yerleşmenin ekonomik geleceğine ilişkin yaptığı tesbit; "kasaba, engebeli ve az nüfuslu bir yerde olmasından dolayı fazla büyümekle beraber civarın üretim maddelerini toplayıp Elazığ'a gönderen ufak bir toplama merkezi"nden ibaret olduğu biçimindedir (Sarıbeyoğlu, 1951, s 80). Bu tespit kuruluş yılları düşünüldüğünde gayet makul görünmekle birlikte, bugünkü Tunceli kenti açıktır ki daha ileri bir ekonomik vizyona

kavuşmuştur. Bu vizyonun oluşmasında birincil etken hiç kuşkusuz kentteki kamu yatırımlarıdır. Ayrıca son yıllarda özellikle "inanç turizmi" zaman geçtikçe önemi artan bir ekonomik faaliyet alanı haline gelmiştir. Öte yandan kentin 250 personel istihdamıyla yakın dönemde kurulan "organize sanayi bölgesi" kent ekonomisine canlılık getirmeye adaydır. Organize sanayi bölgesinde gıda ve plastik ürünlere ait işletmeler yoğunluktadır (OSB, 2023). Bunların haricinde tekstilde istihdamın artışı, yurt dışında yaşayan Tuncelililerin memleketlerine yatırımları ve aile ekonomisine destekleri kent ekonomisine canlılık getiren diğer girişimlerdir. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen kent uzun yıllardır göç vermektedir. Göçün önemli nedenlerinden biri de kentin gerekli ekonomik büyümeyi sağlayacak coğrafi avantajlardan yoksun olmasıdır. Dolayısıyla kentin özellikle fiziki coğrafyasından kaynaklanan nedenlerle dar bir yerleşme alanı ve sınırlı ekonomik imkânları bulunmaktadır.

Topografik engeller kent yatırımlarını daha maliyetli hale getirmektedir. Nitekim ulaşım altyapısı ve kentsel yapılar, zemin sorunları ve kütle hareketleri nedeniyle beklenenden daha kısa sürede kullanım dışı kalabilmektedir. Ayrıca topografik engeller kentin büyümesini, serpilmesini, ekonomik ve sosyal potansiyellerini kullanmasını etkilemekte, yerleşmeler büyük ölçüde Tunceli-Elazığ karayolu istikametinde, büyük ölçüde kuzey-güney yönlü olarak tek bir aksta geliştiği için kentin iki ucu arasındaki mesafe artmaktadır. Böylece Türkiye'nin en küçük kentlerinden biri olan Tunceli'de kent içi ulaşım motorlu taşıt kullanımı zorunlu hale gelmektedir.

Keleş'e göre sağlıklı ve nitelikli bir kentin başlıca görevi arbtölgesi (hinterlandı) için bir hizmet öbeği olmak, çevresine türlü hizmetler sağlamaktır. Kentler, aynı zamanda, sundukları hizmetlere duyulan istem çoğaldığı ölçüde büyürler (Keleş, 1997: 89). Bu bağlamda kentin gelişimi için çevresine olan fonksiyonel "sorumluluk"larını yerine getirmesi gerekir. Tunceli kenti; 7 ilçenin idari merkezi olsa da, idari fonksiyonu dışında bu ilçeler için önemli bir cazibe merkezi haline gelememiştir. Bu nedenle "merkezi yer" olarak Tunceli kentinin "tesir sahası" oldukça sınırlıdır (Güner, 2000, ss. 63-68; Şikoğlu, 2010, ss. 75-78; Yazıcı vd., 2011, ss. 24-25).

Tunceli'nin şehirler arası iki ulaşım bağlantısı bulunmaktadır. Kuzeyde Erzincan, güneyde ise Elazığ'a bağlanan D-885 karayolu, Tunceli'yi çevre illere ve Türkiye'ye açmaktadır. Yolun Erzincan bağlantısı büyük ölçüde Pülümür Suyu kıyısından sağlanmaktadır. D-885 karayolu Tunceli kenti ile Erzincan arasında 128 km'dir. Güney yönünde ise Mazgirt ve Kovancılar ilçeleri üzerinden Keban Baraj Gölü'nün doğu çevresini katederek, 140 km mesafeyle Elazığ'a ulaşmaktadır. Kentin Elazığ'a bir diğer ulaşım seçeneğini D-885 karayolundan tali olarak Pertek ilçesine ayrılan karayolu oluşturmaktadır. Bu seçenek Pertek ilçesinden sonra Keban Barajı Gölü'nde kesintiye uğramakta ve barajın iki yakası feribot yolculuğuyla birbirine bağlanmaktadır. Tunceli'ye demiryolu ve havayolu ile ulaşım imkânı bulunmamaktadır.

Önerilen Kent Alanının Genel Özellikleri

Kentin sağlıklı biçimde büyüme ihtiyacını karşılayabileceği

kabiliyette yeterli arazisi bulunmamaktadır. Ayrıca yerleşmeyi jeolojik / jeomorfolojik riskler tehdit etmektedir. Bu riskler; deprem, heyelan, kaya düşmesi ile su baskını (sel ve taşkın) gibi doğal afetlerden müteşekkildir. Ancak kent yerleşimi için yakın ve esas büyük tehlikeyi Yedisu Fayı'nın üreteceği deprem oluşturmaktadır (Sançar, 2023; Yılmaz vd. 2014, s. 668). Deprem senaryoları ise yüksek riskleri sergilemektedir. Tunceli kenti esas alınırsa, 100 km yarıçaplı alan içerisinde kuzeyde Kuzey Anadolu Fayı-Yedisu Segmenti, doğuda Nazımiye Fayı, kuzey batıda Ovacık Fayı ve güneyde Doğu Anadolu Fayı yer almaktadır (İRAP, 2021, ss. 48-57, 82, 128; Zabcı vd., 2012). Nitekim Tunceli'ye dönük deprem uyarıları da gün geçtikçe artmaktadır (Görür, 2024).

İlin ilçe yerleşmeleri dikkate alındığında doğal afetler açısından en riskli yerleşim birimi Tunceli kentidir. Nitekim kent 1958-2018 yılları arasında çığ, heyelan, kaya düşmesi gibi 48 doğal afet vakası yaşamıştır. Aynı dönemde il bütününde toplam 215 doğal afet olayı kayıtlara alınmıştır. Buna göre Tunceli kenti % 22 oran ile ilde kaydedilen doğal afet olaylarında ilk sırada yer almaktadır. Tunceli'de yerleşim alanlarını etkileyen kaya düşmeleri sorunu 1930'lu yıllardan itibaren afet bölgesi oluşturma kapsamında Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca çeşitli tarihlerde incelenmiştir. Dönemin kayıtları incelendiğinde yamaç duyarsızlığına dikkat çekilerek kaya düşmesi ve heyelan nedeniyle ilin bazı yerleşmeleri "afete maruz bölge" ilan edilmiş ve il sınırları içerisinde toplamda 32 adet kaya düşmesi olayı kaydedilmiştir. Kaya düşmeleri yoğun olarak Tunceli kentinin Alibaba ve Yeni mahalleleri ile Tunceli-Ovacık ve Tunceli-Pülümür karayolu üzerinde meydana gelmektedir (İRAP, 2021, ss. 49, 119-124). Bu bağlamda kentte sorunlu yapıların tespiti ve kentsel dönüşüm uygulamaları sürse de (Milliyet, 2024), geçmişten bugüne kaydedilen afet oranı ilin en büyük yerleşim birimi için hâlâ dikkate değer bir riske işaret etmektedir. Kentte 200 kadarı kamunun olmak üzere toplam 2800 civarında bina bulunmaktadır (Tunceli Belediyesi Verileri, 2023).

19. yy'ın ikinci yarısında "Dersim Sancağı" idari birimi oluşturulmuş ve sancak merkezi olarak Hozat ilçesi belirlenmiştir. Hozat ilçesi ilin güney kesiminde, Tunceli'nin yüksek dağlarının nihayetlendiği güney yamaçlarda, yakın çevre ile ulaşımın elverişli olduğu bir noktada yer almaktadır. 19. yy'da Hozat'ın il merkezi seçilmesinde dağlık, engebeli geniş "iç Tunceli"de idari merkez olacak büyüklükte ve potansiyelde bir yerleşim biriminin bulunmayışı da önemli bir etken olmuştur. Cumhuriyet döneminde ise Tunceli kentinin oluşturulmasıyla, Tunceli vilayeti tarihinde ilk kez ilin merkezi bir noktasından yönetilmiştir. Ancak "iç Tunceli"de bugün kurulu olan bu merkezi kentin çevresinde yapıların yayılacağı nitelikte ve büyüklükte bir alanın yoksunluğu hem kentsel ihtiyaçlarda hem de afet risklerinde fazlasıyla hissedilmektedir. Tunceli kentinin taşınmasını önerdiğimiz "Yeniköy mevki" ise modern bir kentin inşasına uygun nadide bir alanı temsil etmektedir. Yeniköy mevki, Tunceli kentinin 15 km kadar güneyinde yer almaktadır. 87 km² civarında alana sahiptir. Günümüzde bu mevkide Pertek ilçesine bağlı Beydamı, Tozkoparan, Yeniköy, Kacarlar, Günboğazı ve Pınarlar köyleri yer almaktadır. Köylerin toplam nüfusu 1020 kişidir (TUİKa, 2023). Yeniköy mevkii Tunceli'nin ticari, sosyal ilişkilerinin gelişmiş olduğu Elazığ'a 50 km mesafededir (Tablo 3). Çevresindeki

tepeliklerle tatlı bir eğimle ayrılan, kabaca dörtgen bir düzlük görünümünde olan mevki büyük ölçüde 1100-1400 m. yükseltileri arasında yer almakta ve ortalama yükseltisi 1295 m'dir (Şekil 9-10). K - G istikametinde 14 km uzunluğa, B-D yönünde ise yer yer 7 km genişliğe sahiptir. Elibüyük ve Yılmaz (2010, ss. 34-37) tarafından belirlenen eğim grupları ve morfografik tanımlamaları esas alınarak yapılan sınıflandırmaya göre; alanda 0-1° eğime sahip düz yüzeyler %0,9; 1-2° arası hafif eğimli düz yüzeyler % 4,8; 2-5° arası hafif eğimli yüzeyler % 26,6; 5-10° arası eğimli yüzeyler %31,9; 10-20° arası orta eğimli yüzeyler %19,7; 20-30° arası çok eğimli yüzeyler %3,59 ve >30° (30-44°) olan yerler ise %0,33 alan kaplamaktadır (Şekil 11, Tablo 4). Bu bölümün 5°nin altında bulunan eğim değeri toplam alanın % 37; 10° eğim değerlerinin altında kalan düz ve hafif eğimli düz, hafif eğimli ve eğimli yüzeyler alanın %73,5'ini oluşturmaktadır. Alternatif kent yerleşim alanının eğim değerleri açısından değerlendirildiğinde eğim koşullarının büyük ölçüde elverişli olduğu görülür.

Tablo 3

Tunceli Kentinin ve Yeniköy Mevkiinin Çevre Yerleşmelere Mesafesi

Yerleşim Birimi	Tunceli (Km)	Yeniköy Mevki (Km)
Pertek	47	15
Çemişgezek	107	75
Hozat	48	50
Nazımiye	36	60
Mazgirt	35	35
Pülümür	66	90
Ovacık	62	90
Elazığ	78	50
Erzincan	126	150

Şekil 9

Tozkoparan Köyü Sırtlarından Yeniköy Mevkiine K-G Yönlü Bakış.

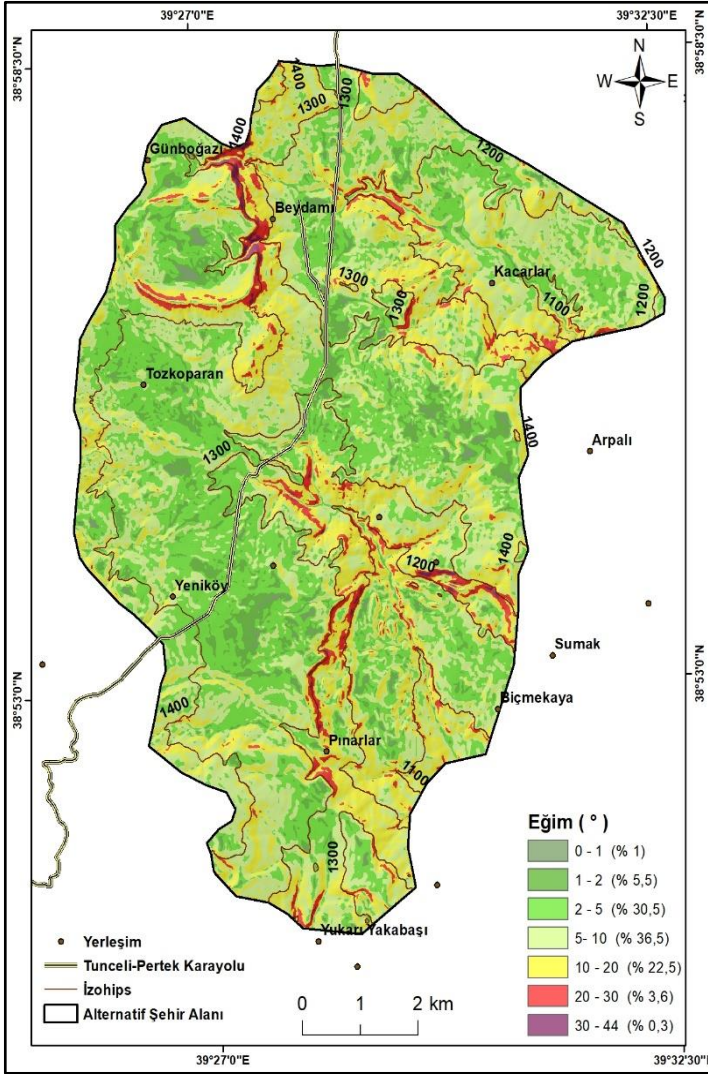

Şekil 10

Tozkoparan Köyü Sırtlarından Yeniköy Mevkiine KD-GB Yönlü Bakış.

Şekil 11
Alternatif Kent Alanının Eğim Sınıflandırması.

Yeniköy mevki, Tunceli kentine en başta doğal afet risklerinin büyük ölçüde bertaraf edilmesini ve kentsel konforu vaat etmektedir. Nitekim Keleş kentsel hedefleri daha geniş tutarak rahatlık, düzenlilik, etkinlik, güzellik ve tasarruf olarak belirlemiştir (Keleş, 1972, s. 66). Bu çerçevede bakıldığında Tunceli kentinin bulunduğu yer topografik nedenler dolayısıyla "kent ergonomisi" ve "kentsel konfor"u sağlamaktan uzaktır. Nitekim Türkiye'nin az nüfuslu kentlerinden biri olan Tunceli'nin özellikle eski mahalleleri topografik nedenlerle genişleyemediği için "sıkışık" ve "yoğun" bir görünüme sahiptir. Mevcut yoğunluğa örneğin yaz aylarında turist kitlesinin eklenmesi ile sorun daha da büyümektedir. Öte yandan kentin bugünkü konumu ekonomik gelişimini de engellemektedir. Yine kent içinde ulaşımın köprülerle sağlanması, deprem sorunuyla karşı karşıya olan bir kent için ekstra riskler taşımaktadır. Beklenen depremde kent içi bağlantıları sağlayan köprülerin zarar görmesi, kente yardım ulaşımını da olumsuz etkileyecektir. Ayrıca topografik etkenler nedeniyle, kentsel yatırımların ekonomik ömrü kısalmakta (altyapı, üst yapı) ve ulaşım daha maliyetli hale gelmektedir. Öte yandan Tunceli kentinin bulunduğu yer çevresel

sorunlara da yol açmaktadır. Kentin kuzeydeki mahallelerinin iki yanından akış gösteren Munzur Suyu ve Pülümür Çayı kentsel kirliliğe maruz kalmaktadır.

Kentin ivedilikle taşınması ise konunun bir diğer boyutunu oluşturmaktadır. Kuşkusuz bu tür yer değiştirme süreci en başta kamusal destek ve öncülükle mümkün olabilmektedir. Nitekim yerleşmelerin doğal ya da beşeri nedenlerle yer değiştirme sürecinde kamusal sorumluluklar her dönem belirleyici bir etken olarak öne çıkmaktadır. Konuyla ilgili güncel çalışmalarda bu durum pek çok örnekle açıkça görülmektedir (Ceylan, 2011, ss. 12-13; Ceylan, 2022). Ayrıca kamusal gücün yanında toplumsal iş birliği ve yerel dinamiklerin sürece katkısı da oldukça değerli görülmektedir.

Tablo 4

Alternatif Kent Alanı Eğim Özellikleri (Elibüyük ve Yılmaz (2010) Tarafından Belirlenen Eğim Grupları ve Morfografik Tanımlamalar Esas Alınarak Yapılmıştır)

Eğim Değeri	Alan (km ²)	Alan (%)	Morfografik Tanımlama
0-1	0,9	1,0	Düz Yüzeyler
1-2	4,8	5,5	Hafif Eğimli Düz Yüzeyler
2-5	26,6	30,5	Hafif Eğimli Yüzeyler
5-10	31,9	36,5	Eğimli Yüzeyler
10-20	19,7	22,5	Orta Eğimli Yüzeyler
20-30	3,1	3,59	Çok Eğimli Yüzeyler
30-44	0,3	0,33	Çok Çok Eğimli Yüzeyler
Toplam	87,3	100,0	

Yeniköy-Beydamı yerleşim hattı boyunca uzanan alternatif kent alanının büyük ölçüde Orta Eosen-Alt Miyosen marn, kumtaşı, konglomera, kireçtaşı, kıltaşı, tüfit; Oligosen-Alt Miyosen marn, kıltaşı, kumtaşı, çamurtaşı, kireçtaşı, tüfit, yer yer jips; Üst Miyosen aglomera, lapili, volkanik breş, tuf, kül, lav, tüfit, ignimbirit ve Pliyosen konglomera, kumtaşı, çamurtaşı, silttaşı, kıltaşı, marn, gölsel kireçtaşı, tüfit, aglomera birimlerinden oluştuğu görülür. Genel olarak değerlendirildiğinde, sahada Tersiyer yaşlı volkano-sedimanter birimler ağırlıklı olarak yüzeylenmektedir. Kuvaterner depo veya dolgu birimlerinin yer almadığı bu bölüm, depremselliğe bağlı zemin özellikleri açısından değerlendirildiğinde Tunceli kentinin büyük bölümünden daha sağlam zemin özelliklerine sahip olduğu söylenebilir.

Jeomorfolojik açıdan ise, 1100-1400 m yükselti aralığında (ortalama 1295 m) bulunan plato özelliğine sahip bu kesim birkaç akarsu tarafından drene edilmektedir. Akarsu etkinliğine bağlı olarak şekillenen bu kesim, kütle hareketlerinin sınırlı olduğu, daha çok statik ayrışma-çözülme süreçlerinin hâkim olduğu bir saha durumundadır. Akarsular tarafından derine yarıma sahanın doğu sınırında başlamaktadır. Genel olarak düz ve düze yakın hafif-orta eğim koşullarına sahip olan bu saha yerleşme açısından uygun jeomorfolojik altyapıyı sunmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Ülkemizde yaşanan depremler sonrasında yerleri değişen kentler olsa da yüksek deprem riski nedeniyle tedbiren yeri değiştirilen herhangi bir kent yerleşmesi bulunmamaktadır. Tunceli kentinin neredeyse tamamının sorunlu bir zemin üzerinde yer aldığı ve çeşitli deprem senaryolarına göre yakın zamanda yüksek riskli bir depremle karşı karşıya olduğu bilinmektedir. Bu deprem tehlikesine hali hazırda kent için sorun oluşturan heyelan ve kaya düşmesi gibi diğer kütle hareketleri de eklenince yakın vadeli ve ivedi olarak gerçekleştirilecek köklü çözümlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu köklü çözümlerin başında kentin jeolojik ve topografik risklerinin bertaraf edildiği bir zemine taşınması gelmektedir. Ayrıca Atatürk Mahallesi'nin kısa sürede nüfuslanması örneğinde görüldüğü gibi az eğimli bir zeminde, sağlıklı ve konforlu bir kent yapılaşması ilgi görmektedir.

Jeolojik riskler haricinde Tunceli kentinin taşınması için başka nedenler de bulunmaktadır. Topografik sınırlamalar nedeniyle kentin maksimum gelişim kapasitesine ulaşması, ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi ve etkin kamu yatırımlarının gerçekleştirilmesi bu nedenlerin başlıcalarıdır. Bu sayede Tunceli kenti kendine daha yeterli hale gelecek, kentsel fonksiyonları ve cazibesi artacaktır. Nitekim yerleşmelerin yaşaması, değişen doğal ve beşeri süreçlere sağladığı uyumla yakından ilgilidir. Tunceli kenti, yakın tarihin bir dönemi için rasyonel gerekçelerle kurulmuş olsa da kentin potansiyeli zaman içinde artan kentsel ihtiyaçları karşılayamamıştır. Bugün bu ihtiyaçlar gerek fiziki nedenler gerek beşeri nedenlerle iyice belirgin hale gelmiştir. Bu kentsel ihtiyaçların kısa sürede karşılanması ancak bir planlama dahilinde mümkündür.

Türkiye'de toplumsal, ekonomik pek çok gelişim ve değişimin kamusal öncülükte gerçekleştiği göz önünde bulundurulduğunda, Tunceli kentinin yer değişimi için öncelikle büyük ölçüde Pertek ilçesi sınırlarında yer alan Yeniköy-Beydamı mevkiinin, merkez ilçe mücavirine alınması ve daha sonra örneğin kentsel dönüşüme alınan bazı resmi yapılar ile diğer kamu yatırımlarının Yeniköy mevkiine inşâası çözüme atılmış ilk adımlar olarak düşünülebilir.

Tunceli 36 bin nüfuslu küçük bir kenttir. Toplam bina sayısı 2800 civarındadır. Buna göre yakın ve orta vadeli bir programla kentin taşınması, deprem sonrası oluşacak kayıp ve hasar düşünüldüğünde daha düşük bir bedel olacaktır. Kentsel dönüşüm uygulamaları kuşkusuz daha sağlıklı yapılaşmanın önünü açsa da yine de kentin yayılış gösterdiği sorunlu zeminde yapılaşmanın devam etmesi nedeniyle risklilik tamamen bertaraf edilmiş sayılmamaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir- B.G., O.K., Z.Ç.; Tasarım- B.G., O.K., Z.Ç.; Denetleme- B.G., O.K., Z.Ç.; Kaynaklar- B.G., O.K., Z.Ç.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi- B.G., O.K., Z.Ç.; Analiz ve/veya Yorum- B.G., O.K., Z.Ç.; Literatür Taraması- B.G., O.K., Z.Ç.; Yazıyı Yazan- B.G., O.K., Z.Ç.; Eleştirel İnceleme- B.G., O.K., Z.Ç.;

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept- B.G., O.K., Z.Ç.; Design- B.G., O.K., Z.Ç.; Supervision- B.G., O.K., Z.Ç.; Resources- B.G., O.K., Z.Ç.; Data Collection and/or Processing- B.G., O.K., Z.Ç.; Analysis and/or Interpretation- B.G., O.K., Z.Ç.; Literature Search- B.G., O.K., Z.Ç.; Writing Manuscript- B.G., O.K., Z.Ç.; Critical Review- B.G., O.K., Z.Ç.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Akbulut, G., (2011). Türkiye'de yer değiştiren yerleşmelere bir örnek: Arguvan ilçe merkezi (Malatya). *Marmara Coğrafya Dergisi*, (24), 471-492.
- Canpolat, F. A. (2019). Tunceli kentinin nüfus özellikleri. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 4(2), 183-200. <https://doi.org/10.21733/ibad.537457>
- Ceylan M. A. (2011). *Manisa İlinde Yer Değiştiren Yerleşmeler*. Çantay Kitabevi.
- Ceylan M. A. (2022). Yer Değiştiren Yerleşmeler: Tanım, Sınıflandırma, Malzeme, Metot, Süreç ve Önceki Çalışmalar, Ceylan, M.A., Dinç, Y., (Ed.), *Seçilmiş Örneklerle Türkiye'de Yer Değiştiren Yerleşmeler*. Kriter, ss.1-48.
- Çilgin, Z. (2020). Tunceli'nin Fiziki Coğrafya Özellikleri. Kiroğlu, H.S. (Ed.). *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Akademik Çalışmalar - II*. Gece Kitaplığı. ss. 327-353.
- Elibüyük, M., & Yılmaz, E. (2010) Türkiye'nin coğrafi bölge ve bölümlerine göre yükselti basamakları ve eğitim grupları. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 8(1), 27-55.
- Esen, F. (2021). Jeomorfolojik özelliklerin Tunceli şehrinin gelişimine etkileri. *Jeomorfolojik Araştırmalar Dergisi*, (7), 109-131. <https://doi.org/10.46453/jader.948540>
- Girgin, M. (2011). Kütle hareketleri nedeniyle yeri değiştirilen yerleşmelere bir örnek: Gördes (Manisa). *Doğu Coğrafya Dergisi*, 1(1).
- Göney, S., (1984) *Şehir Coğrafyası 1*, İstanbul: İ. Ü. Edebiyat Fak. Yayın No: 2274, Coğrafya Enst. Yayın No: 91, 2. Baskı.
- Görür, N. (2024). Prof. Dr. Naci Görür 'Eli kulağında' diyerek uyardı: 'Çok yıkıcı olur'. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/prof-dr-naci-gorur-eli-kulaginda-diyerek-uyardi-cok-yikici-olur-42516869>
- Güner, B. (2000). *Çemişgezek ilçe merkezinde (Tunceli) nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetler* (Tez No: 98953). [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü] YÖK Tez Merkezi.
- HGM (Harita Genel Müdürlüğü). (2020, Şubat 18). https://www.harita.gov.tr/images/urun/il_ilce_alanlari.pdf
- Kaya, F. (2002). Türkiye'de yeri değiştirilen şehirlere bir örnek: Doğubayazıt. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 7 (7).
- Keleş, R. (1972), Şehirciliğin Kuramsal Temelleri, Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fak. Yay. No. 332.
- Keleş, R., (1997). *Kentleşme Politikası*. 4. Baskı, İmge Kitabevi.
- MGM Resmi İklim İstatistikleri <https://mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?k=A&m=TUNCELI>
- Milliyet. (2024). *Tunceli'de 8 bölge riskli ve rezerv alanı ilan edildi*. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/tuncelide-8-bolge-riskli-ve-rezerv-alani-ilan-edildi-7135903>
- MTA Verileri, 1/100.000 Ölçekli Haritaların J 42, J43, K42, K43 Paftaları. <https://yerbilimleri.mta.gov.tr/anasayfa.aspx>

- Muşmal, H., & Semiz, E. (2017). *Taşkınlar Nedeniyle Yer Değiştiren Köyler; Beyşehir Akburun Köyü Örneği*. II. International Congress of Beyşehir and Its Vicinity (ICBEY-2017), 06-08 October 2017, Beyşehir 2017, 170-182.
- İRAP. (2021). *İl afet risk azaltma planı*. Tunceli Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü. (<https://tunceli.afad.gov.tr/kurumlar/tunceli.afad/Tunceli-IRAP-.pdf> adresinden erişildi).
- OSB. (2023). Tunceli Organize Sanayi Bölgesi verileri.
- Parlıtı, U., Öncel, K., & Parlıtı, N. (2017). Doğu Anadolu Bölgesi'nde arkeolojik açıdan az bilinen bir yöre: Tunceli. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 343-364.
- Sançar, T. (2023). *Tunceli ve ilçelerinde yaşayanlar; bu videoyu mutlaka izleyin. Çünkü bilmemiz gereken çok bilgi var.* (<https://www.youtube.com/watch?v=OScfgQkj6Jk>, 5 Ekim 2023).
- Sarıbeyoğlu, M. (1951). *Aşağı Murat bölgesinin beşeri coğrafyası*. Ank. Üniv. Dil. Tarih Coğrafya Fak. Doğu Anadolu Araştırma İstasyonu, Yay No. 1.
- Sertel, S. (2012). *Cumhuriyet döneminde Tunceli (1940-1970)* (Tez No: 323544). [Yayınlanmamış doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Şenol, C. (2020). Türkiye'de meydana gelen büyük depremlerin yerleşme ve demografik yapı üzerindeki etkileri (1927-2020). *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi*, 4, 620-644. (<https://doi.org/10.47994/usbad.808881>)
- Şikoğlu, E. (2010). *Pertek (Tunceli) ilçe merkezi'nin coğrafi etüdü* (Tez No: 289551). [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- Taş, E. (2021). *1914-1923 yılları arasında Dersim'de (Tunceli) asayiş* (Tez No: 690787). [Yayınlanmamış doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.
- TAY Projesi, (2024). *Anbar Kalesi*. ([http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=10408&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=10408&html=ages_detail_t.html&layout=web) adresinden erişildi).
- Tuğlacı, P. (1985). *Osmanlı şehirleri*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Tuncel, M. (2012). Tunceli, İslam Ansiklopedisi. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/tunceli#1> adresinden erişildi).
- TUİK. Nüfus ve demografi. (<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden erişildi).
- TUİKb. ADNKS 2007, 2013, 2023 verileri. (<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden erişildi).
- Tuncel, M., (1977), "Türkiye'de yer değiştiren şehirler hakkında bir ilk not" *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 20-21, s. 119-128.
- Tunçdilek, N. (1986) *Türkiye'de yerleşmenin evrimi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Tümerterkin, E., Özgüç, N., (2019) *"Beşeri coğrafya" insan-kültür-mekân (18. Baskı)*. Çantay.
- Weber, M. (2000). *Şehir- Modern kentin oluşumu*. (M. Ceylan, Çev.). Bakış Yayınları.
- Yazıcı, H. Akpınar, E. ve Şahin, İ. F. (2011). Doğu Anadolu Bölgesi'nde hızla nüfus kaybeden tipik bir ilçe merkezi: Pülümür. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 10 (13), 7-30. (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunidcd/issue/2434/30920> adresinden erişildi).
- Yılmaz, E. H., Akyüz, H.S., Zabcı, C. (2014). Yedisu fayı'nın (Kuzey Anadolu Fayı) sismik risk analizi, 67. Türkiye Jeoloji Kurultayı, 14-18 Nisan 2014: 668-669 (https://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/313d4ab8bbf1ac6_ek.pdf)
- Yılmazçelik, İ. (1999). *XIX. Yüzyılın ikinci yarısında Dersim Sancağı*. Elazığ: Çağ Ofset Matbaacılık. 4. Baskı.
- Zabcı, C., Sançar, T., Aktaş, A., Çetinkaya, F., Akçar, N. (2012). Ovacık Fayı'nın (Tunceli) Holosen? Etkinliği Hakkında Ön Bulgular. *Aktif Tektonik Araştırma Grubu 16. Çalıştay*, 2012, İstanbul, Türkiye.